

KRYTYCZNIE O WYŁĄCZENIU PRZEDAWNIENTA KARALNOŚCI ORAZ WYKONANIA KARY CO DO NIEKTÓRYCH PRZESTĘPSTW (ART. 105 K.K. PO NOWELIZACJI Z 2022 R.)

KAROLINA ŚLIWIŃSKA*

Streszczenie

W niniejszym opracowaniu została poruszona problematyka, a w szczególności wątpliwości dotyczące rozszerzenia katalogu wyłączenia przedawnienia z art. 105 k.k. Pierwszy rozdział opiera się na przedstawieniu instytucji przedawnienia oraz wskazania określonego katalogu czynów, co do których ono nie następuje. Natomiast kolejne obszary badawcze obejmują uwagi krytyczne odnośnie do wyboru konkretnych przestępstw, ich celowości oraz intencji prawodawcy. Ostatnie rozdziały opierają się na analizie zasady *lex retro non agit* w kontekście nowelizacji wydłużających bieg przedawnienia oraz na ocenie budowy przepisów. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w opracowaniu była metoda dedukcyjna, obejmująca analizę literatury przedmiotu, orzecznictwa oraz szczegółową analizę brzmienia regulacji z art. 105 k.k.

Słowa kluczowe: przedawnienie, małoletni, przestępstwo zgwałcenia, zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem, nowelizacja, retroaktywność.

* Studentka IV roku prawa na Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: ksliwinska1711@gmail.com, ORCID: 0009-0004-5584-3424.

A CRITICAL ASSESSMENT OF THE ABOLITION OF THE STATUTE OF LIMITATIONS ON CRIMINAL LIABILITY AND ON THE ENFORCEMENT OF SENTENCES FOR CERTAIN OFFENCES (SECTION 105 OF THE CRIMINAL CODE, AS AMENDED IN 2022)

Abstract

This study addresses the issue, in particular the doubts concerning the extension of the catalogue of exclusions from the statute of limitations under Article 105 of the Criminal Code. The first chapter is based on presenting the institution of the statute of limitations and identifying a specific catalogue of acts to which it does not apply. Subsequent research areas include critical remarks regarding the selection of particular offences, their purposefulness, and the intentions of the legislator. The final chapters are based on an analysis of the principle of *lex retro non agit* in the context of amendments extending limitation periods, as well as on an assessment of the structure of the provisions. The primary research method applied in this study was the deductive method, including an analysis of the relevant literature, rulings as well as detailed analysis of the Article 105 provision of the Criminal Code.

Keywords: statute of limitations, underage, ravishment, rape with extraordinary cruelty, amendment, retroaction.

1. PRZEDAWNIEŃ KARALNOŚCI ORAZ PRZEDAWNIEŃ WYKONANIA KARY I JEGO WYŁĄCZENIA

Sens instytucji przedawnienia wyraża się w tym, że po upływie określonego terminu wszczęcie postępowania, wydanie wyroku skazującego czy wykonanie orzeczonej kary nie jest konieczne dla osiągnięcia funkcji sprawiedliwościowej¹. Ukaranie sprawcy nie jest niezbędne dla kompensacji krzywdy czy zadośćuczynienia z powodu zatarcia się w pamięci ofiary poczucia o pokrzywdzeniu². Kolejnym argumentem przemawiającym za celowością przedawnienia jest to, że „z upływem lat zachodzi prawdopodobieństwo przewartościowania stosunku sprawcy do prawa. Wówczas oddziaływanie nań karą byłoby zarówno pozbawione sensu z punktu widzenia prewencji szczególnej, jak i krzywdzące dla sprawcy [...]”³. Zgodnie z twierdzeniem L. Gardockiego funkcjonalność przedawnienia znajduje swoje *ratio* także w większym prawdopodobieństwie błędnego rozstrzygnięcia, jeśli czyn został popełniony wiele lat temu oraz w przeszkodach natury dowodowej⁴. Jakość dowodów zgromadzonych po znacznym upływie czasu od zdarzenia ulega pogorszeniu oraz stają się one zdecydowanie mniej wiarygodne, tracą one bowiem

¹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2023, s. 225.

² N. Kłaczyńska, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 625.

³ *Ibidem*.

⁴ L. Gardocki, *Prawo karne*, s. 226.

przecież na pewno⁵. Przykładowo ze względu na zawodność pamięci ludzkiej lub gdy wręcz dokonywanie ustaleń faktycznych na ich podstawie nie jest możliwe z powodu śmierci świadków czy zaginięcia dokumentów⁶. Dodatkowo nieprzerwane ściganie sprawcy mogłoby prowadzić do trudności dowodowych, w kontekście nieprawdziwego zarzutu, a pozyskanie źródeł: osobowych lub rzeczowych, znacznie utrudnione. N. Kłaczyńska wskazuje, że tego rodzaju przeszkody mogłyby skutkować tym, „że ustalony w procesie przebieg wydarzeń byłby zasadniczo odmienny od prawdziwego, a to w konsekwencji rodziłoby duże ryzyko wydania orzeczenia całkowicie niewspółmiernego do rzeczywistości (...)”⁷.

Odmienne i nadzwyczajne jest natomiast wyłączenie przedawnienia. W poprzednim stanie prawnym przed nowelizacją ustawą o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2022 r.⁸ regulacja z art. 105 k.k., miała zastosowanie jedynie do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych, co stanowi uzupełnienie art. 43 Konstytucji RP, a także do niektórych przestępstw umyślnych, tj. zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręczeniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych⁹. Brak zasadności co do przedawnienia karalności czy wykonania orzeczonej kary wskazanych czynów tłumaczyło się „względnymi o charakterze aksjologicznym”¹⁰. Wspólnym mianownikiem był „szczególny ciężar gatunkowy niektórych przestępstw, który powoduje, że argumenty przemawiające za przedawnieniem, takie jak zacieranie się poczucia krzywdy czy dezaktualizacja potrzeby karania – tracą rację bytu”¹¹. W ślad za powyższą argumentacją należy wskazać, że jest to odstępstwo nadzwyczajne, ponieważ naganność popełnionych czynów uniemożliwia przebaczenie i potrzeba karania nigdy nie ustanie.

2. WYŁĄCZENIE PRZEDAWNIEŃ W KSZTAŁCIE ZNOWELIZOWANYM USTAWĄ O ZMIANIE USTAWY – KODEKS KARNY ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW Z DNIA 7 LIPCA 2022 R.

Wraz z wejściem w życie powołanej nowelizacji katalog wyłączenia przedawnienia z art. 105 k.k. został poszerzony o przestępstwa o wysokiej, z założenia społecznej szkodliwości. Jak podaje A. Grześkowiak, „Wszystkie one związane są z popełnieniem przestępstwa zgwałcenia z art. 197 KK w różnych jego typach lub przy

⁵ J. Czabański, M. Warchoń, *Przerwa i zawieszenie biegu przedawnienia – uwagi de lege ferenda*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 10, s. 38.

⁶ N. Kłaczyńska, w: *Kodeks karny...*, s. 625.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600), dalej: nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 r.

⁹ Dz.U. z 2022 r. poz. 1138.

¹⁰ K. Lipiński, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, s. 806.

¹¹ N. Kłaczyńska, w: *Kodeks karny...*, s. 638.

wystąpieniu dodatkowych okoliczności, albo w zbiegu przestępstw – z typami kwalifikowanymi zabójstwa, albo w zbiegu przepisów i przede wszystkim, chociaż nie wyłącznie, gdy ofiarą jest małoletni poniżej 15¹². A zatem zagrożenie odpowiedzialnością karną nie ustaje w stosunku do:

- 1) przestępstw określonych w art. 197 § 4 lub 5 k.k., popełnionych na szkodę małoletniego poniżej 15 lat, tj. jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wobec małoletniego poniżej 15 lat lub sprawca czynu określonego w art. 197 § 1–3 k.k. działa ze szczególnym okrucieństwem lub następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu lub jeżeli następstwem czynu określonego w art. 197 § 1–4 k.k. jest śmierć człowieka (o ile przestępstwo zostało popełnione na szkodę małoletniego poniżej 15 lat),
- 2) przestępstw określonych w art. 148 § 2 pkt 2 lub § 3 k.k., popełnionych w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub w związku ze zgwałceniem ze szczególnym okrucieństwem, tj. przestępstwo zabójstwa w typach kwalifikowanych, czyli zabójstwo w związku ze wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem lub kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego (o ile przestępstwo zostało popełnione w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub w związku ze zgwałceniem ze szczególnym okrucieństwem),
- 3) przestępstw określonych w art. 197 § 4 lub 5 k.k., jeżeli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem, tj. jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wobec małoletniego poniżej 15 lat lub sprawca czynu określonego w art. 197 § 1–3 k.k. działa ze szczególnym okrucieństwem lub następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu lub jeżeli następstwem czynu określonego w art. 197 § 1–4 k.k. jest śmierć człowieka (o ile sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem),
- 4) przestępstwa określonego w art. 156 § 1 k.k. i art. 197 § 4 k.k. w związku z art. 11 § 2 k.k.; tj. „czyli popełnione przy zbiegu przepisów, jeżeli sprawca, jednym czynem umyślnie powodując ciężki uszczerbek na zdrowiu, dopuścił się zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem lub zgwałcenia małoletniego poniżej 15¹³”.

3. CELOWOŚĆ NOWELIZACJI

Ustawodawca wskazał, że głównym celem projektu ustawy było „wzmocnienie ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami przestępstw przez zaostreżenie odpowiedzialności karnej za (...) najpoważniejsze przestępstwa przeciwko

¹² A. Grześkowiak, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, 2026, teza 1 do art. 105.

¹³ *Ibidem*.

wolności seksualnej, w szczególności na szkodę małoletnich”¹⁴. W piśmie do przewodniczącego Senackiej Komisji Ustawodawczej z dnia 15 lipca 2022 r. członkowie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka słusznie podważyli zasadność noweli. Jednym z zarzutów autorów był fakt, że przed nowelizacją z 7 lipca 2022 r. regulacja z art. 105 k.k. miała zastosowanie jedynie do czynów, których niemożność przedawnienia można było uzasadnić ciężarem odpowiedzialności i sprawiedliwości dziejowej, wskazaniem potencjalnych winnych zbrodni, a więc i znaczących faktów historycznych w przeciwieństwie do wyłączenia przedawnienia z art. 105 pkt 3–6 k.k., co do których nie sposób doszukać się podobnej argumentacji¹⁵.

Autorzy wskazanego pisma odwołali się również do zalety instytucji przedawnienia, jaką jest efektywność wymiaru sprawiedliwości¹⁶. Po upływie określonego terminu wykrywanie i ściganie przestępstw staje się bezprzedmiotowe. Pozwala to na racjonalne gospodarowanie zasobami wymiaru sprawiedliwości na sprawy bieżące, co sprzyja sprawności organów ścigania. Wyłączenie przedawnienia stanowi nieprzerwane rozproszenie potencjału środków osobowych, jak i majątkowych na rozwiązywanie spraw, w których popełnienie czynu miało miejsce nierzadko wiele dziesięcioleci temu. Powoduje to, że mimo upływu długiego terminu liczba spraw pozostających w obiegu nie maleje, co może spowodować brak operatywności, a jak wskazali autorzy, „Alokacja tych zasobów w sprawach popełnionych 50–60 lat temu, z perspektywy dzisiejszej może jawić się jako bezcelowa, niepoprawiająca bezpieczeństwa państwa i niegwarantująca efektywnego ścigania przestępstw popełnianych obecnie”¹⁷. Podobne stanowisko zaprezentowały B. Janusz-Pohl oraz M. Żbikowska, które stwierdziły, że „Gdyby bowiem organy procesowe «bezterminowo» zobligowane były do ścigania sprawców przestępstw, to sprawy «dawne», dla których granicą selekcji mogłaby być wówczas jedynie przesłanka negatywna w postaci śmierci oskarżonego, przytłoczyłyby organy ścigania do tego stopnia, że adekwatna reakcja na popełniane nowe przestępstwa byłaby trudna do osiągnięcia, a nawet niemożliwa”¹⁸.

Nadto członkowie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka trafnie zasygnalizowali, że kodeks karny w uprzednim stanie prawnym był ustawą wyposażoną w należyte środki i dodatkowe narzędzia, które potęgowały trudność w uniknięciu odpowiedzialności karnej przez sprawcę, skutecznie gwarantując zarówno czas potrzebny do ukarania i wykrycia sprawcy, jak i wzmacniały ochronę interesu pokrzywdzonego oraz całego społeczeństwa¹⁹. Przykładową regulacją, która nadzwyczajnie wydłuża termin przedawnienia, jest np. przepis z art. 101 § 4 pkt 1–3, który powoduje, że przedawnienie karalności przestępstw takich jak: „przeciwko życiu i zdrowiu, popeł-

¹⁴ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk 2024, s. 1.

¹⁵ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Pismo do Przewodniczącego Senackiej Komisji Ustawodawczej z dnia 15 lipca 2022 r., 222/2022/MPL, s. 12.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ B. Janusz-Pohl, M. Żbikowska, *Wpływ modyfikacji dodatkowego okresu przedawnienia karalności przestępstw na efektywność ścigania karnego*, „Prawo w Działaniu” 2018, nr 35, s. 16.

¹⁹ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Pismo do Przewodniczącego..., s. 12.

nionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności, [...] określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego, albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego, (...) określonych w art. 156a i art. 191b, popełnionych na szkodę małoletniego, (...) nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 40. roku życia²⁰. Wprawdzie termin ten w obecnym stanie prawnym jest dłuższy aż o 10 lat oraz dodatkowo uzupełniony o nowe przesłanki, ponieważ również został znowelizowany ustawą z dnia 7 lipca 2022 r., uprzednio bowiem przedawnienie karalności nie mogło nastąpić przed ukończeniem przez pokrzywdzonego 30. roku życia²¹, jednak wydaje się, że wtedy także racjonalnie i w sposób właściwy wzmacniał oraz zabezpieczał prawa pokrzywdzonego do dochodzenia sprawiedliwości. Natomiast wnioskiem jest, że niewątpliwie kodeks karny znowelizowany ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. zwiększył swoją represyjność w kontekście wydłużania terminów przedawnienia.

Sposób, w jaki ustawodawca rozstrzygnął o przestępstwach, które ulegają wyłączeniu przedawnienia, jest niejasny i właściwie nieznan, bowiem prawodawca nie wskazał żadnych konkretnych powodów wyboru takiego, a nie innego katalogu czynów, które można by uznać za uzasadniające realizację proponowanej wtedy zmiany. Na gruncie uwag zgłoszonych w ramach konsultacji do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r. KRRP słusznie wskazała, że „pewne wątpliwości co do konsekwencji legislacyjnej i wewnętrznej sprawiedliwości ustawy budzi brak wyłączenia przedawnienia karalności [w] odniesieniu do przestępstwa o dużym ciężarze gatunkowym, czyli zbrodni zabójstwa”²². Uwaga została nieuwzględniona, bowiem „przestępstwa przeciwko wolności seksualnej stanowią szczególną materię i dlatego projekt wyłącza przedawnienie najcięższych zgwałceń”²³. A przecież „szczególną materię” stanowi także ww. zbrodnia zabójstwa, „choćby” w trybie podstawowym, gdzie sprawca dokonuje zamachu na życie ludzkie, które jest jednym z najważniejszych, jeśli nie najwyższym dobrem chronionym. Mimo to nie należy ono do zamkniętego katalogu z art. 105 k.k. Co ciekawe, ustawodawca dostrzegł ciężar gatunkowy wskazanego przestępstwa, ponieważ w tym samym uzasadnieniu do projektu ustawy co propozycję regulacji z art. 105 k.k. wskazał na jego wyjątkowość w kontekście potrzeby wydłużenia okresu przedawnienia z 30 do 40 lat, tj. art. 101 § 1 pkt 1 k.k.²⁴ Natomiast co wymaga zaakcentowania, pomimo podkreślanego przez ustawodawcę szczególnego charakteru zbrodni zabójstwa pośrednim skutkiem nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. jest uprzywilejowanie jej sprawcy, który to z przedawnienia jest uprawniony skorzystać. Faktem jest, że karalność czynu ustaje po upływie lat 40, jednak nadal jest to przywilej, co do którego sprawca przestępstw określonych w art. 197 § 4 lub 5 k.k., popełnionych na szkodę małoletniego poniżej lat 15, nie ma prawa. Wskazuje to na znaczną dysproporcję w traktowaniu sprawców, którzy,

²⁰ Ibidem; Dz.U. z 2025 r. poz. 383.

²¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 1138.

²² Uwagi zgłoszone w ramach konsultacji do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r. (ud 281), s. 39.

²³ Ibidem.

²⁴ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny..., s. 48–49.

mimo że dopuścili się przestępstw o mniejszym ciężarze gatunkowym, ponoszą większą dolegliwość od sprawców, którzy dokonali zamachu na dobro o najbardziej podniosłym charakterze, jakim jest życie człowieka²⁵.

Przedstawiony cel zaproponowanej wtedy zmiany nie koresponduje z rezultatem, który ustawodawca osiągnął. Zmiana brzmienia z art. 105 k.k. wydaje się niekonsekwentna, bowiem „Poza zakresem jego oddziaływania pozostaną np. przypadki przestępstwa zabójstwa połączonego ze zgwałceniem popełnione na szkodę pokrzywdzonego mającego więcej niż 15 lat oraz te popełnione bez szczególnego okrucieństwa. Z tej samej formy ochrony nie będą korzystały zabójstwa popełnione «wyłącznie» ze szczególnym okrucieństwem”²⁶. Skutkiem omawianej noweli jest nierównomierne traktowanie ofiary, gdzie miernikiem i punktem odniesienia często jest jedynie wiek, a przecież nierzadko będzie on decydować o tym, czy przedawnienie nastąpi jedynie wraz ze śmiercią sprawcy, czy po „regularnym” terminie ustanowionym przez kodeks karny.

Krytycznie stwierdził także Krakowski Instytut Prawa Karnego, który uznał katalog przestępstw z art. 105 k.k. za „niezrozumiały i całkowicie przypadkowy”²⁷ oraz uznał, że „Trudno zrozumieć, z jakiego powodu ma być wykluczone przedawnienie karalności i wykonania kary w przypadku przestępstwa z art. 156 § 1 k.k. w zw. z art. 197 § 4 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., zaś takie przedawnienie jest już możliwe w przypadku zgwałcenia w związku z rozbojem (art. 148 § 2 pkt 2 k.k.)”²⁸.

W ramach ww. uwag zgłoszonych w ramach konsultacji do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r. pojawiła się propozycja Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, by wprowadzić „wyłączenie przedawnienia karalności wszystkich przestępstw określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują małoletniego”²⁹. Uwaga została nieuwzględniona, bowiem w opinii projektodawcy takie rozwiązanie nie jest uzasadnione, a „doprowadzi do braku koherencji w systemie prawa karnego, gdyż przedawnienie wielu ciężkich gatunkowo czynów z innych rozdziałów k.k. nie będzie wyłączone, a będzie wyłączone również w odniesieniu do przestępstw z niskim zagrożeniem karnym z rozdziału XXV k.k. Dlatego projekt w art. 105 pkt 3-6 przewiduje wyłączenie przedawnienia karalności wyłącznie najpoważniejszych zgwałceń, w tym zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15. Natomiast w stosunku do innych przestępstw określonych w rozdziale XXV,

²⁵ R. Krajewski pisał podobnie, podając w wątpliwość zgodność art. 106a k.k. z art. 32 ust. 1 ustawy zasadniczej. Wskazał, że „W sposób nierówny traktuje on bowiem sprawców przestępstw, w gorszej sytuacji stawiając tych z nich, którzy dopuścili się przestępstw często łagodniejszych w porównaniu z tymi, którzy zostali skazani za przestępstwa poważniejsze”. Zob. więcej: R. Krajewski, *Wyłączenie zatarcia skazania za niektóre przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*, „Palestra” 2017, nr 7–8, s. 15.

²⁶ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Pismo do Przewodniczącego..., s. 12.

²⁷ Ekspertyza Krakowskiego Instytutu Prawa Karnego Fundacja, Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki Nr 762), s. 27.

²⁸ Ibidem, s. 27.

²⁹ Uwagi zgłoszone w ramach konsultacji do projektu ustawy..., s. 39.

popelnionych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego – wystarczającym rozwiązaniem jest projektowane w 101 § 4 wydłużenie przedawnienia do ukończenia przez pokrzywdzonego 40. roku życia³⁰. Należy zgodzić się z ustawodawcą, że wyłączenie przedawnienia w stosunku do wszystkich przestępstw określonych w rozdziale XXV nie jest zasadne, jednak nie zmienia to faktu, że wybór czynów, które nie ulegną przedawnieniu, jest niespójny. Dlaczego nie umieścić w katalogu czynów nieprzedawniających się także przestępstwa z art. 200, tj. obcowania płciowego z małoletnim oraz zgwałcenia z art. 197 k.k. wszystkich małoletnich, a nie tylko tych, którzy nie ukończyli lat 15?³¹ Należy oczywiście zgodzić się z R. Krajewskim, który zauważył, że takie rozwiązanie „spotkałoby się zapewne z zarzutem nieproporcjonalności dóbr, których miałyby ono dotyczyć, skoro przedawnia się nawet zabójstwo”³². Z drugiej strony jednak „z brakiem takiej proporcji mamy już do czynienia i chyba po uwzględnieniu jej ratio legis, którą jest jak najpełniejsza ochrona małoletnich przed przestępstwami seksualnymi, być może nie raziłaby ona bardziej”³³.

Okres przedawnienia powinien być wprost proporcjonalny do ciężaru gatunkowego przestępstwa. Trudność pojawia się wtedy, gdy należy rozważyć, które przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej są na tyle poważne, by za nie karać i egzekwować aż do wystąpienia negatywnej przesłanki procesowej, jaką jest śmierć sprawcy. Niecelowe jest wyłączenie przedawnienia wszystkich tego rodzaju przestępstw, jednak jego wyłączenie w stosunku tylko do wybranych, przy tak dużej asymetrii oraz właściwie także przy dużym podobieństwie czynów, których przedawnienie jest wyłączone lub nie, może budzić poczucie niesprawiedliwości społecznej. Wyłączenie przedawnienia jedynie w stosunku do niektórych typów kwalifikowanych przestępstwa zabójstwa stanowi zabieg, który świadczy o nierównym traktowaniu ofiary przez ustawodawcę, szczególnie w ujęciu jednostkowym. Skutki dla rodziny ofiary tego czynu, jak i dobro chronione są przecież identyczne jak przy popełnieniu czynu z art. 148 § 1 k.k. Nie mówiąc już o takiej dysproporcji, jak ma miejsce w sytuacji, gdy przestępstwo zgwałcenia na szkodę małoletniego poniżej lat 15 jest przestępstwem nieprzedawniającym się, ale jego zabójstwo „jedynie” w trybie podstawowym już tak.

Rozszerzenie katalogu wyłączenia przedawnienia z art. 105 k.k. przypomina niespójnością nowelizację z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy³⁴, która to uzupełniła kodeks karny o art. 106a, a brzmi następująco: „Nie podlega zatarciu skazanie na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli pokrzywdzony był małoletnim poniżej lat 15”³⁵. Nowo utworzony przepis spo-

³⁰ Ibidem, s. 39–40.

³¹ R. Krajewski, *Przedawnienie karalności przestępstw seksualnych popełnianych na szkodę małoletnich*, „Probacja” 2023, nr 2, s. 24.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Dz.U. z 2005 r. Nr 163, poz. 1363.

³⁵ Dz.U. z 2025 r. poz. 383.

tkał się wtedy ze słuszną krytyką środowiska prawniczego, m.in. ze względu na jego rażąco rozbieżność z założeniami państwowej polityki karnej oraz naruszanie zasady humanitaryzmu z art. 3 k.k.³⁶, bowiem „zamiast dawać skazanemu szansę na zmianę życia i rehabilitację, stwarza nieusuwalne przeszkody w resocjalizacji i demotywuje sprawcę w działaniach, które są korzystne i pożądane nie tylko dla sprawcy, ale dla całego społeczeństwa”³⁷. Przepis z art. 106 a k.k. podobnie do art. 105 k.k. obarcza sprawcę przestępstwa, które nie wydaje się na tyle poważne, sankcją o wyjątkowo szczególnej dolegliwości, nieproporcjonalną do społecznej szkodliwości popełnionego czynu, co w kontekście art. 106 a k.k. wyraża się tym, że nawet skazanie na 30 lat i dożywotnie pozbawienie wolności ulega zatarciu³⁸. Niebezpieczną tendencją ustawodawcy jest tworzenie nowych przepisów, które swoją represyjnością nie dorównują wadze popełnionego czynu. Rozwiązania prawne o tak uciążliwym charakterze jak przestępstwa nieprzedawniające się czy nieulegające zatarciu skazania powinny mieć charakter wyjątkowy, nadzwyczajny i być stosowane wyłącznie w sytuacjach, w których sprawca rzeczywiście dopuścił się czynów, które są tak absolutnie naganne, jak np. zbrodnie wojenne, że powrót do społeczeństwa i przebaczenie są nieuzasadnione, a resocjalizacja niemożliwa.

4. PRZEPISY INTERTEMPORALNE

Artykuł 25 nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. stanowi, że „Do czynów popełnionych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 o przedawnieniu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, chyba że termin przedawnienia już upłynął”³⁹. W kontekście problematyki prawa międzyczasowego oraz przepisów dotyczących przedawnienia wyjątkowo interesujące jest stosowanie art. 4 § 1 k.k., który nakazuje, by stosować nową ustawę, chyba że ustawa obowiązująca poprzednio jest względniejsza dla sprawcy (pod warunkiem że w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa)⁴⁰. Co istotne, „Oczywiście względniejsze były poprzednie, a więc sprzed nowelizacji, terminy przedawnienia karalności przestępstw seksualnych z pokrzywdzeniem małoletnich, co prima facie skutkowałoby niemożnością stosowania wobec nich nowych terminów przedawnienia, ale w istocie jedynie w tych sytuacjach (...) gdy przedawnienie już nastąpiło. Natomiast, gdy tak się nie stało, to nowe terminy przedawnienia karalności znajdują wówczas zastosowanie, a więc przedawnienie ulegnie wydłużeniu do okresu przewidzianego przez ustawę nowelizującą”⁴¹. Taki

³⁶ Zob. np. A. Marek w: *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 295.

³⁷ A. Dziergawka, *Krytyczne uwagi odnośnie do wyłączenia zatarcia skazania na podstawie art. 106a k.k. Glosa do Wyroku Trybunału konstytucyjnego z 16 grudnia 2020 r. w sprawie SK 26/16, „Probacja” 2021, nr 1, s. 112.*

³⁸ A. Marek, *Kodeks karny...*, s. 295; M. Mozgawa, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015, s. 299.

³⁹ Dz.U. z 2022 r. poz. 2600.

⁴⁰ Dz.U. z 2025 r. poz. 383.

⁴¹ R. Krajewski, *Przedawnienie karalności...*, s. 25.

zabieg nakazuje obowiązek działania prawa wstecz, a skutkuje to brakiem przewidywalności działań ustawodawcy, co w uzasadnieniu projektu ustawy, w kontekście wydłużenia terminu przedawnienia zbrodni zabójstwa, tłumaczył on tak, że „Długość okresów przedawnienia zależy od określonej aksjologii polityki karnej państwa i może się zmieniać w czasie. Należy zaakcentować, że przedawnienie nie jest konstytucyjnie chronionym prawem obywatela, a wydłużenie jego terminów w trakcie biegu przedawnienia czynu nie narusza norm konstytucyjnych, a w szczególności art. 2 i art. 42 Konstytucji”⁴². Jednak w doktrynie retroaktywne przedłużanie terminu przedawnienia karalności bywa kwestionowane, z tego względu, że jednak jest ono instytucją chronioną „zasadą ochrony zaufania i ewentualne klauzule wydłużające terminy z mocą wsteczną muszą być oceniane pod kątem zgodności z art. 2 Konstytucji RP. Konstytucyjne zasady prawa obowiązują w całym systemie prawa, więc nie da się twierdzić, że któraś z nich nie obowiązuje w odniesieniu do jakiejś gałęzi czy instytucji”⁴³. Przykładowo M. Nawrocki słusznie zakwestionował pogląd Sądu Najwyższego, że „nakaz stosowania ustawy względniejszej dla sprawcy nie zapewnia mu niezmienności horyzontu czasowego możliwości ściągania go za popełnione przestępstwo i nie stoi na przeszkodzie stosowania ustawy mniej korzystnej dla niego w zakresie przedawnienia karalności”⁴⁴. Relacja demokratycznego państwa prawnego z obywatelem powinna opierać się na pewności prawa. Zatem negatywnie należy ocenić praktykę ustawodawcy, która polega na zmienności terminów przedawnienia w trakcie jego biegu, które są wydłużane – w niniejszym przypadku nawet wyłączone na niekorzyść sprawcy. Należałoby rozważyć, czy zaostrzenie lub uniemożliwienie stosowania terminów przedawnienia „aktualnych” w chwili popełnienia przez sprawcę czynu nie jest sprzeczne z funkcją gwarancyjną. Prawo do bardziej korzystnego terminu wynika bezpośrednio z art. 4 § 1 k.k., a gwarancyjna funkcja prawa karnego ma chronić jednostki przed nadużywaniem władzy i jej dowolnością. Treść art. 25 nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. zakłada zmianę z terminowego przedawnienia na jego „dożywotnią” formę, a przecież sprawca jest uprawniony, by oczekiwać i „spodziewać się, że jego sytuacja prawna nie będzie arbitralnie zmieniana z mocą wsteczną”⁴⁵. W moim odczuciu stanowi to dodatkową, nieprzewidzianą sankcję dla sprawcy. Zmienność tak istotnych norm prawnych, determinujących wszczęcie postępowania karnego, sprawia, że porządek prawny traci na zaufaniu obywatela. Terminy te stają się tymczasowe i doraźne. Mimo że sens instytucji przedawnienia wyraża się w m.in. ekonomii procesowej, a zatem z jego *ratio* nie wynika nadanie sprawcy dodatkowych uprawnień, to przepisy warunkujące przedawnienie nie powinny być z taką łatwością zmieniane, w szczególności bez należytego uzasadnienia.

⁴² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny..., s. 49.

⁴³ M. Kulik, *Wydłużenie z mocą wsteczną terminu przedawnienia karalności. Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2022 r., I KZP 9/22, „Orzecnictwo Sądów Polskich” 2023, nr 5, s. 37.*

⁴⁴ M. Nawrocki, *Wpływ zmian terminów przedawnienia na sytuację sprawcy. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 października 2017 r., II KK 192/17, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 2, s. 120.*

⁴⁵ M. Kulik, *Wydłużenie z mocą wsteczną*..., s. 36.

5. BUDOWA NORMATYWNA I STOSOWANIE PRZEPISÓW Z ART. 105 K.K.

Artykuł 105 k.k. stanowi bardzo istotny wyjątek od reguły, jaką jest przedawnianie przestępstw po upływie określonego terminu. Skoro stanowi on instytucję nadzwyczajną, to powinien być na jak najwyższym poziomie techniki prawotwórczej. Dodatkowo przejrzystość oraz spójność przepisów prawa korzystnie wpływa na pewność porządku prawnego, co wydaje się absolutnie najważniejsze w kontekście katalogu o tak podniosłym charakterze oraz niosącego tak dotkliwe konsekwencje. Niestety „stosowanie tych przepisów – jak się wydaje – nie będzie łatwe z uwagi na wielce skomplikowany, a miejscami niejasny sposób normatywnego określenia przesłanek przedawnienia”⁴⁶.

W opinii Kancelarii Senatu z dnia 18 lipca 2022 r. do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw dodane w art. 105 k.k. pkt 3–6 należało „przeredagować, ze względu na nieuwzględnienie kolejności przepisów, do których odnoszą się poszczególne punkty oraz zbędne, dwukrotne przywoływanie art. 197 § 4 lub 5 k.k. w odrębnych jednostkach redakcyjnych”⁴⁷. Propozycja poprawki zakładała m.in. połączenie art. 105 pkt 3 oraz 5 k.k. w jeden przepis, który obejmowałby przestępstwa określone w art. 197 § 4 lub 5, popełnione na szkodę małoletniego poniżej 15 lat lub jeżeli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem⁴⁸.

Na wadliwą budowę przepisów wskazali także członkowie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, którzy uznali, że „wątpliwa jest przyjęta przez ustawodawcę technika legislacyjna, w ramach której, wyliczając czyny objęte brakiem przedawnienia, wylicza on zarówno numer artykułu, jak i poszczególne znamiona. Na tle art. 197 k.k. widoczne jest to w szczególności w odesłaniu do nowej treści art. 197 § 4 k.k. Ustawodawca w trzech oddzielnych punktach odwołuje się w nim do poszczególnych znamion wskazanych w tym przepisie, zamiast po prostu odesłać do numeru artykułu”⁴⁹. Z całą pewnością zastosowanie należytych poprawek ułatwiłoby interpretację niniejszej regulacji, co w obecnym kształcie jest znacznie utrudnione. Przepisy powinny być jasne i klarowne tak samo dla potencjalnego sprawcy, jak dla każdego obywatela. Z całą pewnością ułatwia to ich właściwe przestrzeganie. Niestety jednak identyfikacja czynów zabronionych z przepisu z art. 105 k.k. oraz ich przesłanek w aktualnym ich brzmieniu nie przychodzi z łatwością, co sprzeczne jest z zasadą *leges ab omnibus intellegi debent*.

⁴⁶ A. Grześkowiak, w: *Kodeks karny...*, teza 1 do art. 105.

⁴⁷ Opinia Kancelarii Senatu z dnia 18 lipca 2022 r. do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 762), s. 10.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Pismo do Przewodniczącego..., s. 13.

6. WNIOSKI

Znamienne jest, że *ratio* przedawnienia nie jest tożsamy z motywacją ustawodawcy, który wraz z nowelizacją z dnia 7 lipca 2022 r. wprowadził do wyjątkowego katalogu czynów z art. 105 k.k. dodatkowe przestępstwa, znacznie różniące się ciężarem gatunkowym od pozostałych. Wydaje się, że nie są one na tyle poważne, by sprawca był ścigany przez wymiar sprawiedliwości „dożywotnio”. Stanowi to nieuzasadnioną i dodatkową dolegliwość dla sprawcy, a przy tym niekorzystnie wpływa na operatywność organów ścigania. Można też odnieść wrażenie, że nie są to przestępstwa na tyle istotne, że zasadne było stworzenie i wyodrębnienie nowej grupy czynów z art. 105 k.k., nadając im swego rodzaju wyjątkowość. W konsekwencji katalog czynów nieprzedawniających się traci na jakości, ale i swój autorytet, ponieważ przestaje być zbiorem przestępstw nadzwyczajnie nagannych. Zdaje się, że wraz z poszerzeniem katalogu z art. 105 k.k. doszło do dewaluacji instytucji wyłączenia przedawnienia, ponieważ nie jest już ona szczególnym odstępstwem od reguły. Z drugiej strony skoro przedawnienie konkretnych przestępstw jest wyłączone, to za społecznie efektywną prewencję i wartość dodatnią noweli uznać można jej obligatoryjność oraz gwarancję bezwzględnej egzekwowania kary. Skutkiem jest kształtowanie i oddziaływanie na świadomość społeczeństwa przez wzmacnianie przekonania o nieuchronności kary, co jest istotą prewencji ogólnej⁵⁰. Jednak można rozważać, czy nowelizacji art. 105 k.k. z dnia 7 lipca 2022 r. nie należałoby uznać za trafną jedynie w kontekście nasycania populizmem penalnym przepisów kodeksu karnego oraz w ujęciu osobistej potrzeby i chęci ofiary, by sprawca za swój czyn został dotkliwie ukarany i odpowiedzialności karnej nigdy nie uniknął.

BIBLIOGRAFIA

- Czabański J., Warchoń M., *Przerwa i zawieszenie biegu przedawnienia – uwagi de lege ferenda*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 10.
- Dziergawka A., *Krytyczne uwagi odnośnie do wyłączenia zatarcia skazania na podstawie art. 106a k.k. Glosa do Wyroku Trybunału konstytucyjnego z 16 grudnia 2020 r. w sprawie SK 26/16*, „Probacja” 2021, nr 1.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2023.
- Grześkowiak A., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, 2026.
- Janusz-Pohl B., Żbikowska M., *Wpływ modyfikacji dodatkowego okresu przedawnienia karalności przestępstw na efektywność ścigania karnego*, „Prawo w Działaniu” 2018, nr 35.
- Kłaczyńska N., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012.
- Krajewski R., *Przedawnienie karalności przestępstw seksualnych popełnianych na szkodę małoletnich*, „Probacja” 2023, nr 2.
- Krajewski R., *Wyłączenie zatarcia skazania za niektóre przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*, „Palestra” 2017, nr 7– 8.

⁵⁰ Wyrok SA w Szczecinie z 6 lutego 2014 r., II AKa 1/14, LEX nr 1441560.

- Kulik M., *Wydłużenie z mocą wsteczną terminu przedawnienia karalności. Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2022 r. I KZP 9/22, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2023, nr 5.*
- Lipiński K., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mozgawa M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015.
- Nawrocki M., *Wpływ zmian terminów przedawnienia na sytuację sprawcy. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 października 2017 r., II KK 192/17, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 2.*